

Ion Valer XENOFONTOV
Lidia PRISAC

MĂNĂSTIREA HAGIMUS: AȘEZAREA GEOGRAFICĂ ȘI NATURA

Hagimus Monastery: Geographical Location and Nature

*Marta and Maria Monastery is located in the southern and southeastern part of the Republic of Moldova, 75 km from Chișinău, 13 km from Căușeni district, 7 km from Bender, 400 m from route Căușeni-Tighina. When was identifying the geographical positioning of the monastic hearth Hagimus, the spatial and typological objective of creating a nunnery was targeted, as such a settlement is missing in the mentioned part of the Republic of Moldova. The geographical location of the monastic complex is not an ally one, but in harmonious cohabitation with the nature, the zonal specificity, of the geographical framework and the sociodemographic processes. From geographic-economical perspective, Hagimus Monastery is located in the Southern Geographical Region, the smallest in the republic with an area of 7,370 km² or 22 percent of the total state area. The location of the monastery is directly related to the southwestern slope of the Eastern European Plain (Eastern European Platform), strongly influenced by the Dobrogea Massif in the south and the Eastern Carpathians, being a more gentle, low altitude. Located in the Prut-Dniester interfluvium, the place is part of a large relief structure, the Moldavian Plateau, a unit that stretches west from the Subcarpathians of Moldova and Obcinele Bucovinei, to the Dniester in the east. Near the monastic place is the Protected Area "Hârbovăț Forest", a valuable forest area, attributed to the category of landscape reservations. In the Republic of Moldova, only at Hagimus is found in natural habitat (oak-pendulous forest with expensive) critically endangered species *Leontica-de Odessa* (*Gymnospermium odessanum*), occupying about 0.25 ha of surface. The flora in the vicinity of the monastery is beneficial for the cultivation and collection of medicinal and aromatic plants, an activity aimed at the nuns of the monastic complex.*

Keywords: *Marta and Maria Monastery; Nature; Geographical Location; Hagimus; Republic of Moldova.*

În corespondența din 27 octombrie 1997 adresată Primăriei satului Hagimus, raionul Căușeni se menționa că Mănăstirea Noul-Neamț „construiește pe teritoriul fostei tabere „Poienița” o mănăstire de maici pentru *doritoarele de viață călugărească din sudul Moldovei* (s.n.)”¹. La identificarea poziționării geografice a lăcașului sfânt s-a luat în considerare atât obiectivul spațial, cât și cel tipologic, de creare a unei mănăstiri de maici, pe lângă faptul că în această parte a republicii nu era atestată nicio mănăstire monahală.

Așezarea geografică a complexului monahal nu este una aleatorie, ci în coabitare armonioasă cu natura, cu specificul zonal, al cadrului geografic și al proceselor sociodemografice, constatându-se o influență benefică reciprocă. Comunitatea monahală se roagă pentru pace, roadă, ploi, iar particularitățile

¹ Adresarea din 27 octombrie 1997 a starețului Dorimedont de la Mănăstirea Noul-Neamț către Primăria satului Hagimus, raionul Căușeni, în: *Arhiva curentă a Mănăstirii Marta și Maria.*

geografice, naturale etc., înserează tacit o binecuvântare a divinității. Natura din proximitatea mănăstirii este una fascinantă, diversă, specifică.

Mănăstirea Marta și Maria este poziționată în partea de sud și de sud-est a Republicii Moldova, la 75 km de municipiul Chișinău, la 13 km de centrul raional Căușeni, la o distanță de 7 km de orașul Bender, la 400 m de traseul Căușeni-Tighina. În proximitatea complexului monahal se află satele Hagimus, Ursoaia, Tănătari și Chircăiești.

Hagimus, la fel ca alte localități din Republica Moldova (Abaclia, Agichioi, Acui, Baurci, Borogani, Gaidar), are la origine un toponim de origine tătară².

Cele mai apropiate lăcașuri sfinte de Mănăstirea Hagimus, monumente de istorie și arhitectură de categorie națională, sunt Mănăstirea Noul-Neamț (sec. XIX-lea)³ și Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Căușeni (sec. XVIII-lea)⁴.

Potrivit cercetătorului Vitalie Sochircă, din perspectiva repartiției geografice și a cadrului natural, așezămintele monastice creștin-ortodoxe din Republica Moldova sunt incluse în patru areale de concentrare: a) Podișul Codrilor; b) Culoarul Nistrului; c) Podișul și câmpiile Moldovei de Nord; d) Câmpiile și colinele Moldovei de Sud. Autorul include Mănăstirea Hagimus, alături de alte 11 mănăstiri și un schit din raioanele Ocnița, Soroca, Florești, Râbnita, Rezina și Căușeni, în Culoarul Nistru.

Mănăstirile Hagimus, Călărășeuca, Rudi, Cosăuți, Calagur sunt poziționate în cadrul unor masive silvice⁵. Pe bună dreptate, V. Sochircă menționează că lăcașurile monahale concepute ca spații de reculegere și rugăciune sunt fondate în locuri mai retrase de tumultul vieții cotidiene, mai izolate de laici. Locul identificat pentru amplasament poate fi peșterile, grotle, văile izolate, desișul pădurii. Astfel, alături de funcția de oficiere a serviciului divin, se mai desprinde și o altă dimensiune, cea de adăpost. Din această perspectivă, Mănăstirea Hagimus este localizată pe o terasă fluvială (cum sunt poziționate, de altfel, mănăstirile Japca, Cușelăuca, Noul Neamț)⁶. Prin urmare, se desprinde sacralitatea spațialității, ca o verigă de legătură triplă dintre divinitate, spațiu și om. Se întrevăd și funcțiile așezământului monahal, de: *mediere* (între Dumnezeu, comunitatea monahală și laici), *consolidare* (spații cu încărcătură istorico-culturală), *terapeutică* (de vindecare a sufletului și a trupului), de protecție a naturii (implică atitudine și comportament de pioșenie și responsabilitate)⁷.

² Sergiu Cornea, *Organizarea teritorială a puterii locale în Republica Moldova: abordare politologică și oportunități de reformare: Teză de doctor habilitat în științe politice* / Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Chișinău, 2019, p. 281, Anexa 2.

³ Ion Negrei, Maria Danilov, *Mănăstirea Noul Neamț*, în: *Mănăstiri și schituri din Republica Moldova: studii enciclopedice*, coord. de proiect: C. Manolache; red. șt. A. Eșanu; resp. de ed.: Mihai Aduge, Ion Xenofontov, Institutul de Studii Enciclopedice, Chișinău, 2013, pp. 469-505.

⁴ Vezi C.I. Ciobanu, *O mărturie importantă privind „tocmirea” bisericii Adormirii Maicii Domnului din Căușeni*, în: *Patrimoniul cultural al Județului Tighina*, Chișinău, 2003, p. 24.

⁵ Vitalie Sochircă, *Repartiția geografică și cadrul natural al așezămintelor monastice*, în: *Mănăstiri și schituri din Republica Moldova: studii enciclopedice...*, p. 44.

⁶ *Ibidem*, p. 46; Xenofontov, Ion Valer, *Complexul monahal Japca: istorie și spiritualitate*, Cons. șt.: Octavian Moșin, red. șt.: Constantin Manolache, ed.: Eduard Potângă; Bibl. Științifică (Institut), „Andrei Lupan”; Centrul de Cercetări Enciclopedice, Chișinău, Lexon-Prim, 2020, p. 26.

⁷ Vitalie Sochircă, *op. cit.*, p. 47.

Din perspectivă geografico-economică, Mănăstirea Hagimus se află în Regiunea Geografică de Sud (RGS), cea mai mică din republică cu o suprafață de 7 370 km² sau 22% din suprafața totală a statului. La hotarul de sud-vest Regiunea se învecinează cu România, iar la hotarul de sud-est – cu Ucraina. Avantajul strategic al Regiunii sub aspectul așezării teritoriale este ieșirea la Marea Neagră prin Portul Internațional Liber Giurgiulești, unicul port din Republica Moldova accesibil pentru navele maritime de pe Dunăre. Fluviul propriu-zis și canalul Rin-Main-Dunăre creează o legătură de transport fluvial între Marea Neagră, Marea Nordului și 14 state europene. Cel mai utilizat tip de transport în regiune este transportul rutier.

Regiunea are în componență opt raioane (Basarabeasca, Cahul, Căușeni, Cantemir, Cimișlia, Leova, Ștefan Vodă, Taraclia) și Unitatea Autonomă cu un Statut special Găgăuzia (Gagauz-Yeri, „pământul găgăuzilor”). Include 326 de localități, cea mai mare fiind or. Cahul. Alături de populația băștinașă regiunea este locuită de găgăuzi, bulgari, ucrainenii ș.a. Numărul populației constituie 15,1% din totalul de cetățeni ai Republicii Moldova. Densitatea medie a populației este de 74 de locuitori /km². Cca 2/3 din populație locuiește în mediul rural. În anul 2015, comunele și satele din regiune erau de mărime variată (de la 6 locuitori, s. Popovca r-nul Cantemir la cca 7 mii locuitori în satul Talmaza, Ștefan Vodă). Mărimea medie a unei localități rurale din RDS după numărul populației este de 1.393 locuitori. Regiunea are cel mai mic grad de industrializare (10%). Dispune de tradiții viti-vinicole și infrastructură extinsă a vinăriilor. Sectorul industrial din Regiune este specializat preponderent în producerea vinurilor naturale (25% din total pe republică), a divinului (27%). La 1 ianuarie 2015 populația stabilă în Regiune a fost de 533,9 mii locuitori fiind în scădere continuă cu 9,2 mii persoane față de 01 ianuarie 2009⁸. Potrivit specialiștilor, în funcție de bilanțul natural, cu o tendință demografică mai bună (*optimistă*) este Gagauz-Yeri, Cantemir și Cahul; cu o stare demografică medie (*medium*) sunt raioanele Ștefan Vodă și Căușeni; cu un nivel demografic mai dificil (*pesimist*) sunt raioanele Taraclia, Basarabeasca, Cimișlia⁹. Declinul demografic, evident, lasă amprente nefaste asupra evoluției economice, sociale și spirituale a regiunii, în general, și al lăcașului monahal, în mod special.

Relieful de amplasament al Mănăstirii Marta și Maria este în legătură directă cu panta sud-vestică a Câmpiei Europei de Est (Platformei Est-Europene), puternic influențat de Masivul Dobrogei în sud și de Carpații Orientali, fiind unul mai domol, de altitudine joasă. Amplasat în interfluviul Prut-Nistru, lăcașul este parte componentă a unei structuri ample de relief, *Podișul Moldovenesc*, unitate ce se întinde în vest de la Subcarpații Moldovei și Obcinele Bucovinei și până la Nistru în est¹⁰.

⁸ *Strategia de Dezvoltare Regională. Regiunea de Dezvoltare Sud 2016–2020*, Chișinău, 2015, p. 8. Disponibil: http://www.adrsud.md/public/files/Proiectul_SDR_SUD_2016-2020.pdf (accesat: 23.05.2020).

⁹ Vitalie Sochircă, Viorica Păun, *Considerații privind procesele geodemografice din Regiunea de Sud a Republicii Moldova*, în: *Conferința „Integrare prin cercetare și inovare”*, Chișinău, Moldova, 10–11 noiembrie 2015, pp. 64-66; *Descoperă Regiunea de Dezvoltare Sud*. Disponibil: http://www.adrsud.md/public/files/Ghid_turistic_RDS.pdf (accesat: 23.05.2020).

¹⁰ Nicolae Boboc, Tudor Castraveț, *Potențialul turistic și recreativ al reliefului*, în: *Mediul Ambiant*, 2007, nr. 6 (36), p. 10; Nicolae Boboc, Ghenadie Sârodoev, *Relieful*, în: *Republica Moldova. Ediție enciclopedică*, Chișinău, Tipografia Centrală, 2009, p. 6.

Din perspectiva specificului morfometric, al alcătuirii geologice, istoriei formării și proceselor de morfogeneză, a categoriilor de relief, pământul de la așezământul monahal se află în podișurile și câmpiile Moldovei de Sud, în subregiunea Câmpia Hagiderului Superior. Se caracterizează prin câmpii sculpturale cu altitudini între 160 și 240 m, având un grad înalt de dezvoltare a eroziunilor torențiale¹¹.

Din punctul de vedere al unității tectonice, vatra monahală este situată în *Depresiunea cretacic-paleogenă a Mării Negre*, cu o structură tipică de platforme. Potrivit specialiștilor, din Depresiunea Mării Negre, după o perioadă extinsă de regim continental, au pătruns apele marine, bazinul marin cretacic s-a extins ca rezultat al scufundării Depresiunii Mării Negre, considerent ce a generat sedimentarea în acest bazin a unor mături biogene fine, formând depozite de cretă și calcare cretacice. Totodată, s-a format un regim continental supus unor ample procese de spălare, alterare și dezagregare. În locurile de adâncime mică s-au depus sedimente carbonato-nisipoase și argiloase¹². Cea mai înaltă colină din zonă este cea spre Ursoaia și atinge altitudinea de 125 m.

Cercetările paleozoologice relevă reminiscențe scheletice de animale nevertebrate și vertebrate din diferite perioade și ere geologice în spațiul actual al localității Hagimus. Viețuirea faunei din Pleistocenul inferior este demonstrată prin diverse cochilii și oseminte ale moluștelor de apă dulce, ostracode, reptile și mamifere¹³. Potrivit specialiștilor, măsurătorile resturilor scheletice din siturile complexului Tamanian de la Cișmichioi, Hagimus și Tănătari sunt atribuite speciei *Bison tamanensis*¹⁴.

Sub aspect pedogeografic, Mănăstirea Marta și Maria se poziționează în Districtul stepei Câmpiei Sud-Basarabene, aflată la limitele de sud și de sud-est ale Republicii Moldova. Este parte componentă a stepei de păiuș-negară cu pelin, constituită din areale mici ale solurilor cenușii tipice și de cernoziomurile levigate¹⁵. Solurile cenușii molice și cernoziomuri levigate din Câmpia de Sud constituie rarități pedologice¹⁶. Pedologii atrag atenția asupra faptului că principala bogăție naturală a Republicii Moldovei este solul unicat, deoarece în niciun alt stat din lume în componența solurilor nu predomină cernoziomul (din rusește, „pământ negru”) –

¹¹ *Ibidem*, pp. 10-11.

¹² Anatol Drumea, Vasile Neaga, *Structura geologică*, în: *Republica Moldova. Ediție enciclopedică...*, p. 16.

¹³ Anatol David, *Fauna*, în: *Republica Moldova. Ediție enciclopedică...*, p. 67.

¹⁴ A. David, V. Șuşpanov, T. Obadă, R. Croitor, *Evoluția terio-faunei Republicii Moldova în Pleistocenul superior-Pleistocenul mediu*, în: *Diversitatea și ecologia lumii animale în ecosisteme naturale și antropizate*, Chișinău, 1997, pp. 205-217; Anatolie David, Viorelia Rusu, *Răspândirea bizonului *Bison priscus* Boj pe teritoriul Republicii Moldova în Pleistocen*, în: *Oltenia. Studii și comunicări. Științele naturii*, vol. XIX. Craiova, România, 2003, pp. 28-29; *Ibidem*, *Oseminte de bizon din depozitele plio-pleistocene ale bazinului Nistrului de Jos (Republica Moldova)*, în: *Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie (Serie Nouă)*, 2006, nr. 4 (17), p. 162.

¹⁵ Nicolae Florov, *Agrogeologia regiunii Copanca, jud. Tighina*, în: *Buletinul Facultății de Științe Agricole Chișinău = Bulletin de la Faculté des Sciences Agricoles Chișinău, „Tiparul Moldovenesc”*, vol. II, nr. 3, 1938, 53 p.; Andrei Ursu, *Solurile*, în: *Republica Moldova. Ediție enciclopedică...*, pp. 51-52.

¹⁶ В.А. Фильков, И.З. Рабинович, *Черноземы Каушенского района*, в: *Уч. зап. Кишиневского Ун-та*, т. 57 (почвенный), Кишинев, 1961; Andrei Ursu, Aureliu Overcenco, Ion Marcov, Stela Curcubăt, *Solurile pădurilor Câmpiei de Sud*, în: *Mediul Ambient*, 2012, nr. 2 (62), p. 43; *Ibidem*, *Rarități pedologice în Câmpia de Sud a Moldovei*, în: *Buletinul AȘM. Științele vieții*, 2012, nr. 1 (316), pp. 168-174.

regele solului (80%)¹⁷. Comunitatea monahală a inițiat mai multe acțiuni de construcție a instalațiilor hidrotehnice pentru combaterea proceselor de eroziune și consolidare a alunecărilor de teren¹⁸.

Mănăstirea este situată în subregiunea Câmpiei de silvostepă a Botnei, care include 5,96% din teritoriul Republicii Moldova. Se caracterizează printr-un relief reprezentat, în cea mai mare parte, de terasele de vârstă pliocenă ale fluviului Nistru, cu altitudini de 200-220 m. Ponderea terenurilor agricole depășește 80% (peste medie în Republica Moldova)¹⁹.

Caracteristica de ansamblu a climei denotă dimensiunea ei temperat continentală instituită în urma interacțiunii radiației solare, a proceselor de circulație atmosferică și a caracterului suprafeței subiacente. Dacă vara este călduroasă și lungă, atunci iarna este blândă și scurtă. În sudul Republicii Moldova se înregistrează în medie pe an mai multe ore cu soare decât în nord, respectiv 2.150 de ore cu soare și, 1.950. Temperatura medie anuală a aerului în sud constituie 10,1°C, cu un 1°C mai mult decât în nordul republicii²⁰. Mănăstirea Hagimus se află în perimetrul unei microregiuni unde temperatura medie a lunii ianuarie este de circa -3,3°C, a lunii iulie 21°C, precipitațiile anuale alcătuiesc 500-550 mm. După nivelul de asigurare cu umezeală și căldură, utilizate în dezvoltarea anumitor grupuri de culturi agricole, vatra monahală se află în limitele regiunii agroclimaterice de sud. Este regiunea cea mai bine asigurată cu căldură din Republica Moldova, fiind, totodată, inclusă în intervalul cu cea mai lungă perioadă de vegetație activă și a celei fără înghețuri. Dacă ultimele înghețuri de primăvară în aer au loc la mijlocul lunii aprilie, atunci primele înghețuri de toamnă au loc în a treia decadă a lunii octombrie, iar la suprafața solului se produce în prima decadă a lui octombrie. Această regiune agroclimaterică permite cultivarea cerealelor, florii-soarelui, culturilor etero-oleaginose și aromatice, pomilor fructiferi, legumelor, viței-de-vie etc.²¹. De menționat că la cultivarea plantelor, a legumelor și fructelor de pe terenul vetrei monahale se ține cont de specificul regiunii agroclimaterice.

Resursele de apă ale Mănăstirii Marta și Maria se încadrează în bazinul fluviului Nistru²², care constituie 57% din suprafața totală a Republicii Moldova. Această rețea hidrografică a fost generată de factorul climateric și de evoluția paleografică. Ihtiofauna bazinului Nistru include cca 70 de specii și subspecii de pești. Unul dintre cele 31 de monumente hidrologice ale naturii din Republica Moldova este *Izvorul lui Suvorov*, întins pe o suprafață de 0,5 ha, amplasat la 1,5 km nord-vest de

¹⁷ Andrei Ursu, Stela Curcubăt, *Istoria cernoziomului moldovenesc*, în: *Buletinul AȘM. Științele vieții*, 2018, nr. 1 (334), p. 156.

¹⁸ *Mănăstirea cu hramul Sfințelor Femei Mironosițe Marta și Maria Hagimus, Căușeni. Contract de achiziție*. Disponibil: <http://openmoney.md/institution/53:38> (accesat: 24.05.2020).

¹⁹ Nicolae Boboc, *Probleme de regionare fizico-geografică a teritoriului Republicii Moldova*, în: *Buletinul Academiei de Științe a Moldovei. Științele vieții*, 2009, nr. 1 (307), pp. 167-168.

²⁰ Tatiana Constantinov, Maria Nedealcov, *Clima*, în: *Republica Moldova. Ediție enciclopedică...*, p. 27.

²¹ *Ibidem*, pp. 34-35.

²² Nistru, cel mai mare fluviu din Republica Moldova, izvorăște din munții Carpați, la o înălțime de 759 m, are o lungime totală de 1.362 km. Face parte din cele nouă cursuri importante de apă din Europa. Are 25 de afluenți: 10 pe malul drept și 15 pe malul stâng. A fost numit în Antichitate de către romani *Tyras*, iar de sarmați – *Doniester*. Turcii îi ziceau *Turla*. Pe parcursul istoriei, pe malul drept al fluviului Nistru au fost edificate patru cetăți: Hotin, Soroca, Tighina, Cetatea Albă.

satul Hagimus, în vâlcea²³. La cca 30 m, în amonte de izvor, se află soseaua/drumul Tighina-Ursoaia. Obiectul hidrologic de valoare națională, cu un debit foarte mare (cca 200 l/min.), dispune de un spațiu amenajat al rezervorului cu apă, cu pereți de piatră tencuiți, uși de metal, o țeavă de scurgere a apei. Potrivit clasificării hidrologice, este un izvor cu apă rece, descendent de vale. Dacă după gradul de mineralizare este izvor oligomineral, atunci după compoziția chimică este hidrocarbonată-sodiu-magnezică²⁴. Potrivit specialiștilor, apele subterane din monumentele naturale hidrologice din nordul și centrul republicii au un conținut de nitrați mai mic de 50 mg/L spre deosebire de cele din sud, apa cărora conține 58,9-82,3 mg/L NO₃ (s. Hagimus, r-nul Căușeni; s. Proteagailovca, mun. Tighina și s. Copceac, r-nul Taraclia)²⁵.

Resursele de aprovizionare cu apă a Mănăstirii Hagimus țin de apele subterane, care aparțin bazinului artezian al Mării Negre. De menționat că RGS ocupă 22% din suprafața Republicii Moldova și deține 15,1% din populația republicii, ponderea rezervelor subterane de apă se ridică doar la 13,2%. Cele mai importante rezerve subterane de apă sunt amplasate în raioanele Căușeni (59,9 mii m³ pe zi) și Ștefan Vodă (54,1 mii m³ pe zi). În funcție de poziția scoarței terestre, modul de alimentare, particularitățile hidrodinamice și geoclimaterice, apele subterane sunt clasificate în ape freatică (cu scurgere liberă, fără presiune) și ape subterane de adâncime sau ape interstratiale (de obicei, cu presiune hidrostatică, numite și ape arteziene)²⁶. Ambele tipuri de ape subterane sunt utilizate pe larg la Mănăstirea Hagimus. Pe teritoriul mănăstirii se mai află o resursă acvatică – un lac.

În funcție de condițiile climaterice, geomorfologice, pedologice, s-au format ecosistemele și asociațiile forestiare. Sunt cunoscute trei regiuni cu vegetație forestieră diferită – cea de la nordul, centrul și sudul Republicii Moldova. Din punct de vedere climatic, sudul Moldovei este mai cald și mai arid. Altitudinea absolută (301 m). Vegetația forestieră s-a format mai ales pe lanțurile înălțimilor care pornesc din Codri²⁷. Dacă în trecut peisajele silvice și de silvostepă ocupau majoritatea fluviului Prut-Nistru, atunci în prezent, în funcție de rolul său economic și după suprafața ocupată sunt dominante peisajele agricole, care alcătuiesc 75% din

²³ *Legea nr. 1538 din 25.02.1998 privind Fondul Ariilor Naturale Protejate de Stat*, în: *Monitorul Oficial*, nr. 66-68 din 16.07.1998, art. nr. 442, anexa nr. 3.

²⁴ A. Begu, M. Sandu, *Izvorul de lângă satul Hagimus*, în: *Ariile naturale protejate din Moldova. Vol. 1: Monumente ale naturii geologice, paleontologice, hidrologice, pedologice*, coord. Gheorghe Postolache, Chișinău, Știința, 2016, p. 143.

²⁵ Maria Sandu, Raisa Lozan, Anatolie Tăriță, Sergiu Țurcan, Ana Comarnițchi, Alexandru Zlote, *Indicele de poluare cu nitrați a apei monumentelor naturale hidrologice protejate*, în: *Conferința „Impactul antropic asupra calității mediului”*. Culegere de articole științifice dedicată dlui Ion Dediu membru corespondent al AȘM la 85 de ani de la naștere și 62 ani de activitate științifică, Chișinău, Moldova, 14 februarie 2019, p. 117. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Culegere_Dediu_4_309_2019.pdf (accesat: 22.05.2020).

²⁶ Nicolae Boboc, Orest Melniciuc, Elena Zubcov, Viorica Gladchi, *Apele*, în: *Republica Moldova. Ediție enciclopedică...*, p. 41.

²⁷ Gh. Postolache, *Ecosistemele naturale. Vulnerabilitatea și adaptarea la schimbarea climei*, în: *Schimbarea climei cercetări, studii, soluții culegere de lucrări*, Chișinău, Bons Offices, 2000, pp. 43-46.

suprafața totală²⁸. Regiunea de Sud-Est a Republicii Moldova, unde este situat și complexul monahal vizat, se caracterizează printr-un grad mic de împădurire (8,6%), fapt explicat atât prin condițiile naturale nefavorabile (climă mai uscată, altitudini mai joase), cât și prin ponderea înaltă a terenurilor agricole. Pe culmile interfluviale se întâlnesc peisaje silvice reprezentate de stejar pufos și gorun. Potrivit raionării geobotanice a Moldovei, realizată în anul 1985 de T. Gheideman, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, Mănăstirea Hagimus s-ar situa în Districtul nr. 5 al dumbrăvilor subaride din stejar pufos²⁹. Doctorul habilitat Gheorghe Postolache propune o altă clasificare pe care o denumește Districtul nr. 6 al pădurilor de stejar pufos, în cadrul căruia delimitează mai multe microraiioane³⁰.

În apropierea lăcașului monahal se află Aria protejată „Pădurea Hârbovăț”, o suprafață de pădure valoroasă, atribuită la categoria rezervații peisagistice³¹. În acest amplasament, într-o depresiune, se află 17 stejari (*Quercus robur L.*). Dintre aceștia 10 au fost validați pentru a fi protejați de stat. Se evidențiază arborele 8, care are o vârstă de 110 ani³². De menționat că însăși Mănăstirea Hagimus este zidită la poale de pădure. O altă perlă o reprezintă Rezervația naturală silvică „Misilindra”, cu o suprafață de 1,7 ha, amplasată la sud de satul Hagimus, ocolul silvic Căușeni, parcela 21, subparcela 6, administrat de Gospodăria Silvică de Stat Bender. Diversitatea floristică este formată din 90 de specii de plante vasculare, dintre care opt specii de arbori, 12 specii de arbuști și 70 de specii de plante ierboase³³.

În Republica Moldova, **doar la Hagimus se găsește în habitat natural (pădure de stejar-pendulat cu scumpie) specia critic periclitată *Leontica-de Odesa* (*Gymnospermium odessanum*)**, ocupând cca 0,25 ha din suprafață. Este o plantă perenă, geofită, polenizată de insecte, care se înmulțește prin semințe și vegetativ și a cărui ciclu de vegetație începe la sfârșitul lunii martie și durează până la începutul lunii mai. Planta înflorește începând cu anul al treilea, din martie și până la începutul lui aprilie. Specia este ocrotită de lege, fiind inclusă în *Cartea Roșie a Republicii Moldova* (2015)³⁴. Au fost transplantate câteva exemplare în Grădina Botanică de la Chișinău. Tot în categoria speciilor rare, critic periclită, care habitează în împrejurimile lăcașului sfânt, menționăm Fluturile-

²⁸ Boboc Nicolae, Iurie Bejan, Pavel Țițu, *Considerații cu privire la evoluția peisajelor silvice pe teritoriul Republicii Moldova*. În: *Buletinul Academiei de Științe a Moldovei*, în: *Științele vieții*, 2007, nr. 3 (303), p. 138.

²⁹ Gheorghe Postolache, *Vegetația Republicii Moldova*, Editura Știința, Chișinău, 1995, p. 168.

³⁰ *Ibidem*, p. 180.

³¹ *Legea privind fondul ariilor natural protejate de stat*, în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 66-68, 16 iulie 1998; В. Верина, *Памятники природы Молдавии*, «Карта Молдовеняскэ», Кишинев, 1980, с. 150; Gheorghe Postolache, Ion Cebotarenco, Victoria Covali, Aliona Miron, Ludmila Talmaci, Ghenadie Titică, *Aria Protejată Pădurea Hârbovăț*, în: *Mediul Ambient*, 2010, nr. 1 (49), pp. 32-40; T. Popușoi, A. Cantîr, Gh. Sîrodoev, *Evaluarea parametrilor morfometrici în Rezervația Peisagistică „Pădurea Hârbovăț” cu suportul geoinformațional*, în: *Buletinul Institutului de Geologie și Seismologie al AȘM*, 2012, nr. 2, p. 110.

³² Gheorghe Postolache, *Ariile naturale protejate din Moldova*. Vol. 2: *Arborii seculari*, coord. Gheorghe Postolache, Chișinău, Știința, 2015, p. 22.

³³ Gheorghe Postolache, Ion Cebotarenco, *Aria Protejată „Misilindra”*, în: *Mediul Ambient*, 2008, nr. 4 (40), pp. 33-34; *Doctor habilitat Gheorghe Postolache: Biobibliografie*, resp. ed.: Ion Valer Xenofontov; bibliogr.: Valentina Gurieva, Elena Negrețchi, Chișinău, Biblioteca Științifică (Institut „Andrei Lupan”, 2019, p. 179.

³⁴ *Cartea Roșie a Republicii Moldova*, ediția a treia, Chișinău, Știința, 2015, p. 32.

căpitan-al-ungherașului (-cu pensulă) (*Carcharodus floccifera*), care locuiește în poienile și lizierele de pădure. Specia dezvoltă două generații pe an. Pășunatul și cositul fânului din habitat reprezintă factorii limitativi, de aceea ca măsuri de protecție a acestei specii ocrotite de lege specialiștii recomandă conservarea habitatelor naturale specifice³⁵.

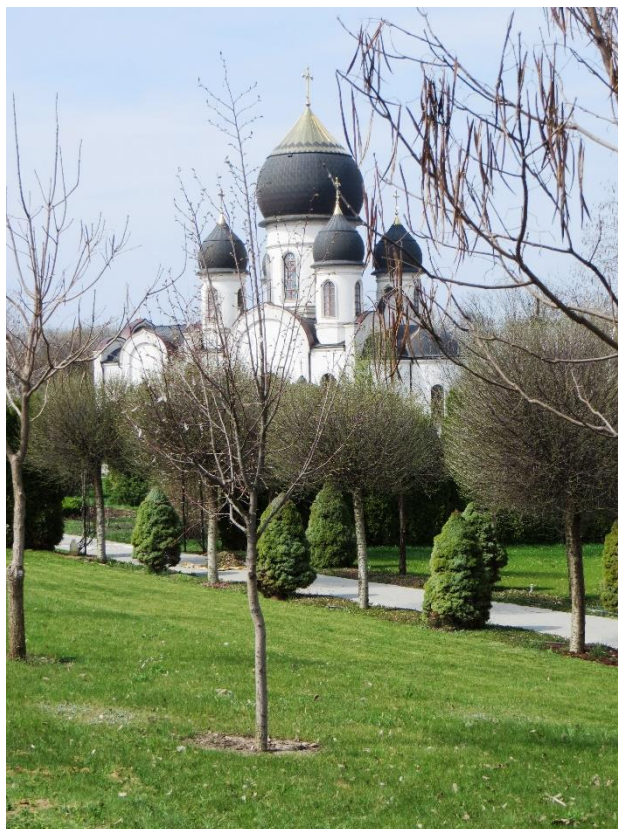
Flora din proximitatea mănăstirii este benefică pentru cultivarea și colectarea plantelor medicinale și aromatice, activitate avută în vizorul călugărițelor de la complexul monahal. În prezent, cca 40% din preparatele medicinale sunt de sorginte vegetală, iar peste 17 000 de specii de plante au utilizări medicinale. Flora sponată a spațiului Pruto-Nistean numără cca 200 de specii de plante medicinale. În Republica Moldova, industria farmaceutică este asigurată, parțial, de materie locală din plante medicinale adunate sau cultivate în ecosisteme naturale. Din perspectiva distribuției spațiale a resurselor climaterice importante pentru dezvoltarea plantelor medicinale, Mănăstirea Marta și Maria este poziționată în regiunea agloclimaterică de sud. Or, acest spațiu este caracteristic prin cultivarea următoarelor plante medicinale: anghinare, armurariu, brusture, busuioc, ciulin, coriandru, harmal, salcâm-alb, osul-iepurelui, talpa-gâștei, traista-ciobanului, trifoi-de-luncă, zmeur, pelin-negru, lemn-dulce, nalba-de pădure, mentă, mușețel, roibă etc.³⁶. O bună parte din aceste plante medicinale sunt utilizate și de comunitatea monahală de la Hagimus.

Călugărițele adoră florile pe care le îngrijesc pe teritoriul mănăstirii, considerându-le ca fiind printre cele mai mari binecuvântări ale Domnului.

Astfel, din cele relatate, bazându-ne pe literatura de specialitate și datele de arhivă, putem conchide că alegerea spațiului pentru deschiderea vetrei monahale Marta și Maria nu a fost una întâmplătoare, fiind gândită din perspectiva includerii atât a dimensiunii spirituale, cât și a celei ecologice, economice etc.

³⁵ *Ibidem*, p. 407.

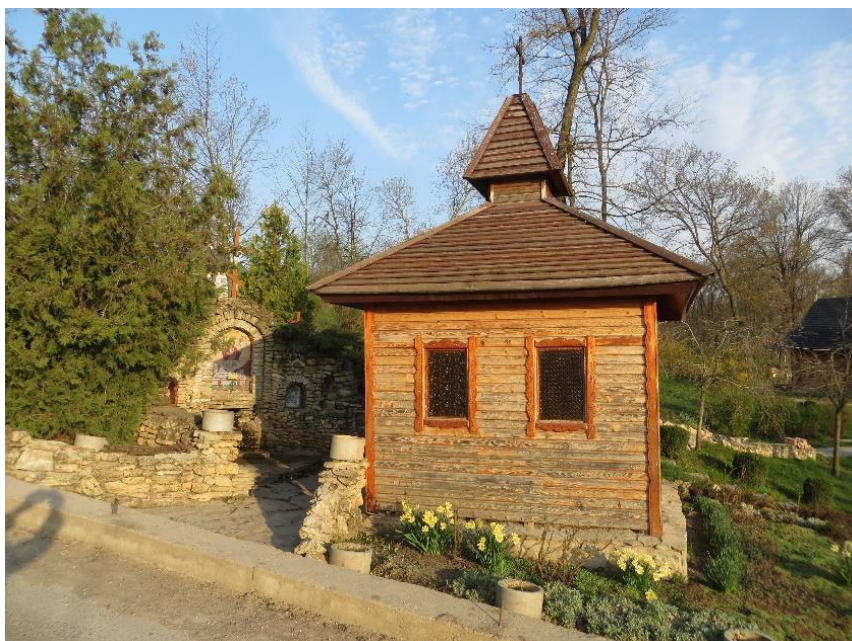
³⁶ A. Teleuță, Maricica Colțun, C. Mihailescu, Nina Ciocarlan, *Plante medicinale*, Litera, Chișinău, 2008, 335 p.; Maricica Colțun, *Plante medicinale și aromatice – ieri, azi și mâine*, în: *Akademios*. Revistă de știință, inovare, cultură și artă, 2016, nr. 2 (41), pp. 56-51.

Catedrala, pe doua niveluri: Biserica Sfintelor Femei Mironosițe Marta și Maria (biserica de vară) și Biserica Sfântul Apostol Andrei cel Întâi Chemat (biserica de iarnă)

Biserica de lemn Sfântul Dreptcredinciosul Voievod Ștefan cel Mare

Izvorul Maicii Domnului Dătător de Viață

Iazul Mănăstirii Marta și Maria

(foto realizate de Ion Valer Xenofontov)

Ion Valer XENOFONTOV, doctor în istorie,
cercet. șt. coord., lector universitar, Facultatea de
Istorie și Filosofie a USM; Biblioteca Științifică
(Institut) „Andrei Lupan”, MECC
ionx2005@yahoo.com

Lidia PRISAC, doctor în istorie, cercet. șt. superior,
Institutul Patrimoniului Cultural al MECC
lidiaprisac@yahoo.com